

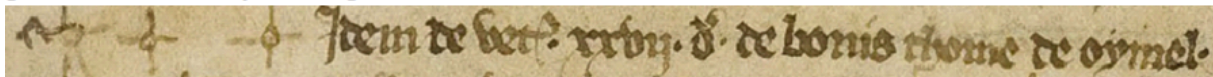
Ommel

Door Jacques van der Velden

Tijdens mijn zwerftocht door taalland ben ik op een interessant fenomeen gestuit. In de Nederlandse standaardtaal bestaat een opmerkelijke taalverandering bij de uitspraak van de <d> tussen klinkers. Afhankelijk van de klinkers waar de <d> tussen staat kan die j-achtig of w-achtig zijn: *rode* > *rooie*, *oude* > *ouwe*. Alleen bij specifieke woorden vooral in de informele spreektaal, verandert de uitspraak van de <d> in een *j* of *w*. Het betreft alleen woorden die van huis uit een <d> hebben. Nou ben ik meestal met toponiemen bezig, maar ook dáár treedt dit verschijnsel op. Het bestond blijkbaar al toen er nog geen Standaardtaal bestond, toen iedereen nog dialect sprak en men woorden opschreef zoals ze uitgesproken werden [fonetisch], 'Ik wort' met een <t> en de uitspraak 'die goeie ouwe tijd'. Later werd de taal verfijnd met 'die goede oude tijd'. Er kwamen betere regels om het verschil tussen een lange en korte uitspraak van een klinker aan te geven, maar van een compleet systeem was in de Middeleeuwen nog geen sprake. Wat dit te maken heeft met Ommel zal later in dit verhaal blijken. Hier volgen enkele verwijzingen naar Ommel uit het Cijnsregister van Helmond anno 1381.

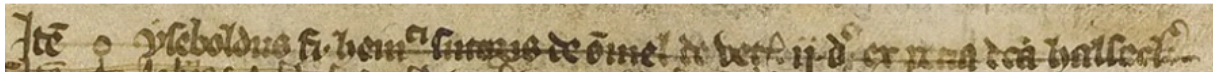
00096_C_Helmond_0283_0047v

de Oýmel. 'Vanwege de verwarring van de *u* met de *ii* raakte de *y* (de *i-grec*) in sommige woorden in gebruik als schriftelijke weergave van een **ie-klank**.'

00097_C_Helmond_0283_0048

de Ōmel

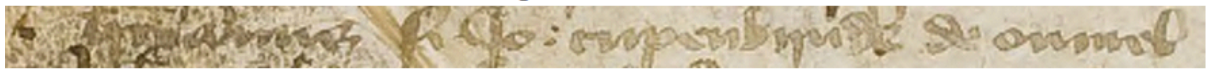
00140_C_Helmond_0284_0070

de Omel

00141_C_Helmond_0284_0070v

de Oumel. 'Omdat in de Middeleeuwen vaak geen puntjes op de *i* werden gezet, werd de *ii* soms verward met de *u*.' Oumel is een verwarring met Oiiemel.

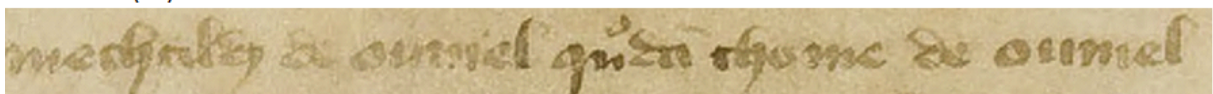

de Oumel

00143_C_Helmond_0284_0071v

de Oumel (2x)

Oýmel, Ōmel, Omel en Oumel

Om de betekenis van de plaatsnaam Ommel te analyseren heb ik voorbeelden nodig. In het boek

“Vlaamse gemeentenamen, verklarend woordenboek” vond ik de plaatsnaam Ooigem. Omdat ik weet wat een ‘ooi’ is, dacht ik meteen aan een schaap, een wijfjesschaap. Wonderlijk genoeg wordt Ooigem verklaart met ‘*woonplaats van de lieden van Audo*’. Audo is een Germaanse persoonsnaam en zeker geen schaap. De aandachtige lezer heeft natuurlijk meteen gezien dat Audo een <d> heeft, tussen twee klinkers. Dat is de connectie. Hier begint het interessant te worden.

Ooigem

Ik zet eerst alle oude vermeldingen van *Ooigem* op een rij: 1038 **O**tingehem, 1080 **Od**engem, 1352 **Od**ighem, 1402 Oeieghemi, 1430 Oyghem, 1905 Ooigem. De vergelijking Ooigem - Ommel is vooral interessant vanwege de vermeldingen **Oy**ghem en **Oy**mel. Vreemd is dat Audo in de lijst van Ooigem niet voor komt, wel **Ot** en **Od**. In “*Huizinga’s Complete lijst van Voornamen*” is wel snel te zien dat **Audo**, **Odo** en **Od** de enige verwante voornamen zijn met een <d>. In de rij van Ooigem is ergens tussen 1352 en 1402 een opmerkelijke verandering te zien. Ik ga ervan uit dat in 1352 *Odighem* met een ‘lange o’ uitgesproken werd, zoals in *rode* > *rooje* en *dode* > *dooje*. Als we er verder rekening mee houden dat in de Middeleeuwen de <y> eigenlijk een <ii> was dan ziet deze rij er vanaf 1402 als volgt uit: **Oei**-eghemi, **Oii**-ghem en **Ooi**-gem. Zo te zien heeft de <o> een tweede teken <e>, <i> of <o> gekregen. Dit extra teken geeft aan dat het eerste teken een ‘lange o’ is. Je zou <oo> kunnen schrijven, zoals in Ooigem. De naam 1352 *Odighem* bestaat uit een ‘lange o’ gevolgd door een <d> en nog een klinker. In 1402 *Oeieghemi* is de <d> vervangen door een <i>, dat is het resultaat van een j-achtige uitspraak.

Lommel

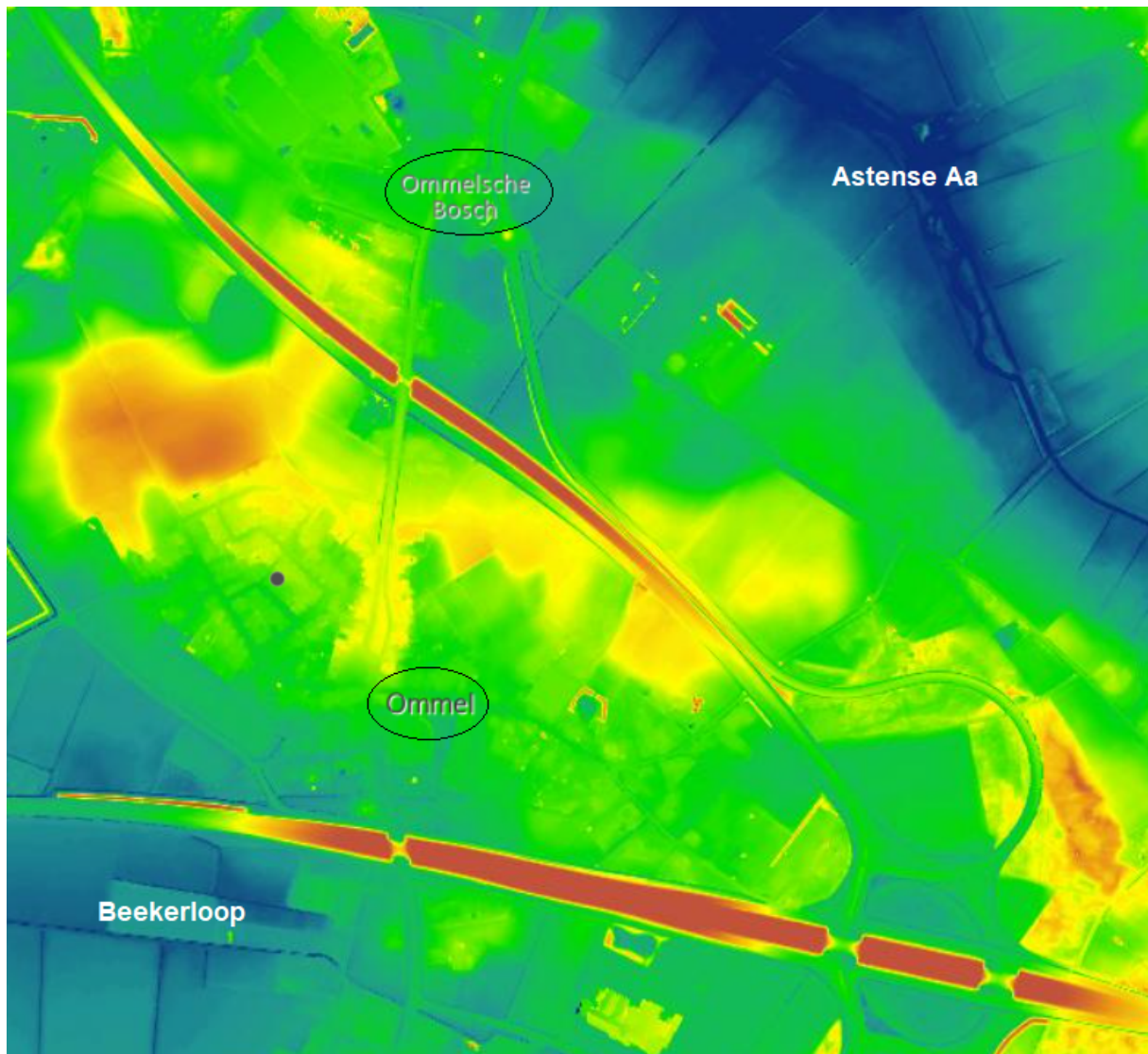
1227 Lumele, 1310 Loemele, 1441 Lommel. Het eerste bestanddeel betekent *Lume*, *Loeme*, *Lomme* ‘gat in het ijs’. Het tweede bestanddeel ‘le’ wordt uitgelegd als *Lo* ‘bosje op zandgrond’. Lommel gebruik ik als voorbeeld, voor de uitleg van de tweede lettergreep ‘mel’ van Ommel > *Omme-le*.

Ommel

Het toeval wil dat ik van *Ommel* uit de periode 1352-1402 ook enkele oude vermeldingen heb: 1381 Oymel (= Oiiemel), Omel en Oumel (= Oiiemel) (de verloren puntjes op de ‘u’ toegevoegd). Verder nog 1518 Oemell, 1530 Omael, 1648 Clooster Ommelen, 1740 Ommelen of Ommel, 1846 Ommel, Omel of Ommelen. De drie vermeldingen 1381 Oymel, Omel en Oumel zijn drie vormen met een ‘lange o’. Er is iets dat ik nog niet gevonden heb bij de vermeldingen van Ommel, een persoonsnaam. Omdat de <d> tussen twee klinkers moet hebben gestaan, komen volgens *Huizinga* alleen *Audo*, *Odo* en *Od* daarvoor in aanmerking.

Samengevat

Vergelijken we Ommel met Lommel dan vermoed ik dat ‘Omme’ het eerste bestanddeel van Ommel moet zijn. De <m> hoort bij het eerste woorddeel. Andere schrijfwijzen van Omme op een rij: Ommo, Omme, Oem, Audomarus. Oem (m.) – Naar de H. Audomarus, van Oud Germaans *audio* = erfgoed en *mar* = roem. De man met het beroemde erfgoed. Het wordt dan duidelijk dat de <m> uit Audomarus, Audemer of Omer afkomstig is. **Audomarus**, **Audemmer** of **Omer** (600- †670), monnik van Luxeuil, benoemd tot bisschop van Thérouanne heilig verklaard onder de naam Saint Omer. Audemer is het resultaat van een verdoffing van <ma> naar <me> omdat de onbetoonde lettergreep <Au>, een voortonige versterkte klinker van <ma> werd. Audomarus klemtoon op ‘ma’, Audemer klemtoon op ‘au’. Omer valt af omdat er geen <d> in zit. De klemtoon komt naar voren. Projecteer ik deze ontwikkeling op Ommel dan krijgen we het volgende te zien: *Audo’marus lo*, ‘*Audemmer lo*, dialect <d> wordt <i> een reconstructie: **Oeiemele*, dialect: *Oymel*, *Oemel*, *Ommel*. *Ommel* ‘licht open bos met de germaanse persoonsnaam Audomarus’.

Ommel en het Ommelsche Bosch tussen Astense Aa en Beekerloop. Actuele hoogtekaart Ommel.

Geraadpleegde bronnen:

Vlaamse gemeentenamen, verklarend woordenboek, 2010, *Ooigem* blz. 188; *Lommel* blz. 152.

Huizinga's Complete lijst van Voornamen, 1998, blz. 29. Lijst van Oudgermaanse, Oudduitse, Gotische en aanverwante naamstammen.

Lexicale diffusie – Wikipedia

Saint-Omer (Pas-de-Calais) Omer, of Audomarus of Audemer